

Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani

OBVESTILA

republiške matične službe

št. 16

O B V E S T I L A

Ljubljana, junij 1978

št. 16

Vsebina	str.
- Predlog jugoslovanskih standardov za prostore in opremo knjižnic (Prevedla Ančka Korže-Strajnar).....	1
- Družboslovni periodični tisk v slovenskih matičnih knjižnicah (Marjan Kranjc).....	12
- Družbena samozaščita v knjižnicah (Ančka Korže-Strajnar).....	26
- Načrt dela za zgraditev enotnega knjižnično-informacijskega sistema v Jugoslaviji.....	28
- Novi mednarodni standardi za opis knjižničnega gradiva (Maks Veselko).....	33
- Dopolnjena navodila za vodenje inventarne knjige za knjižnice.....	35
- Izkušnje o delu ljubljanske bibliobusne mreže (Nika Pugelj).....	37

Komisija za izgradnjo in opremo knjižnic Zveze društev bibliotekarjev Jugoslavije je za VII. skupščino zveze pripravila končno besedilo "Predloga jugoslovanskih standardov za prostore in opremo knjižnic".

V komisiji so sodelovali: predsednica dipl.arh. Ana Ceranić in člani dr. Branko Berčič (namestnik Ančka Korže-Strajnar), Branko Hanž (namestnica Zlata Kolarac), mgr. Milena Miler, Milica Radovanović, Vasili-je Jovović, Dušan Tuholj in Lirija Paci-Ismaili.

Predlog je bil sprejet na VII. skupščini Zveze društev bibliotekarjev Jugoslavije, ki je bila v dneh od 31. oktobra do 2. novembra 1977 v Hercegovnem. Predlog je pomemben tudi za slovensko knjižničarsko javnost, čeprav Slovenija pripravlja svoje osnove standardov za gradnjo in opremo SIK Slovenije. Dokument nosi naslov:

PREDLOG JUGOSLOVANSKIH STANDARDOV ZA PROSTORE IN OPREMO KNJIŽNIC

Prevedla Ančka Korže-Strajnar

1. Splošni pogoji

1.1. Primarnega pomena za knjižnično zgradbo je pravilno izbrana lokacija. Knjižnici namenjeni objekt mora biti v bližini mestnega središča oziroma sredi institucij, ki jih oskrbuje, v mirnejšem predelu in obkrožen z zelenjem. V neposredni bližini knjižnice naj bo zagotovljen prostor za parkiranje, zagotovljene pa naj bodo tudi zadovoljive prometne zveze z drugimi mestnimi predeli.

Če je knjižnica sestavni del kakega drugega objekta (npr. kulturnega doma, delavske univerze ipd.), je treba knjižnične prostore ločiti od drugih prostorov v zgradbi. Zaželeno je, da se zagotovi za knjižnico poseben vhod.

1.2. Pri projektiranju ali gradnji knjižnice je treba posvetiti pozornost pravilnemu dimenzioniranju posameznih prostorov. Velikost knjižnice pogojujejo njen status v naselju, število knjig, s katerimi razpolaga, kakor tudi funkcija knjižnice.

Prav tako je treba računati s perspektivnimi potrebami knjižnice za nadaljnjih 20 let. V zvezi s tem je treba zagotoviti dovolj velik prostor za nadaljnje širjenje objekta.

1.3. Zasnove knjižničnih zgradb naj bodo take, da omogočajo dobro funkcionalno povezanost posameznih prostorov ter kratke in pregledne komunikacije. Objekt zgradbe naj bo fleksibilen in z minimumom stalnih pregrad. Pri gradnji knjižnice se priporoča uporaba modularnega sistema.

- 1.4. Pri projektiranju in gradnji knjižnice je treba posvetiti posebno pozornost funkcionalni povezanosti med posameznimi prostori.
- 1.5. Knjižnična stavba naj bo zgrajena iz plemenitih materialov, tako da s svojo podobo in vidnim napisom jasno kaže svojo namembnost. Omogočiti je treba zadovoljivo varstvo knjižničnih prostorov pred različnimi neugodnimi vplivi (požarom, vodo, seizmičnimi vplivi, čezmerno izolacijo, prahom, vlago ipd.). Prav tako je predvideti tudi ustrezno zavarovanje.
- 1.6. V vseh knjižničnih prostorih je treba v skladu z namembnostjo posameznih prostorov zagotoviti ustrezno gretje in prezračevanje, osvetlitev in zaščito pred hrupom.
- 1.7. Posebno pozornost je posvetiti izboru materiala za površinsko obdelavo knjižničnih prostorov. Uporabljeni material naj bo kvaliteten, da se lahko vzdržuje, da pravilno odseva svetlobo in duši zvok. Pri izboru materiala je treba upoštevati namembnost posameznih prostorov.
- 1.8. S tem predlogom standardov za knjižnične prostore in opremo so zajeti naslednji tipi knjižnic:
 - ljudske knjižnice (oziroma javne ali splošnoizobraževalne knjižnice)
 - šolske knjižnice
 - univerzitetne knjižnice
 - specialne knjižnice
 - potujoče knjižnice

2. Prostori ljudske knjižnice

- 2.1. Ugotavljanje velikosti ljudske knjižnice je odvisno od števila prebivalcev v naselju kakor tudi od velikosti njenega fonda. Ljudska knjižnica naj nima manj kot 100 m² za izposajo in namestitev knjig in ne manj kot 10 čitalniških sedežev.

Število prebivalcev		Minimalna potrebna površina knjižnice na 1.000 prebivalcev, brez prostora za predavanje in sl.
od	1.000 - 5.000	50 m ²
nad	5.000 - 10.000	45 m ²
nad	10.000 - 20.000	42 m ²
nad	20.000 - 35.000	39 m ²
nad	35.000 - 60.000	35 m ²
nad	60.000 - 100.000	31 m ²
nad	100.000	28 m ²

2.2. Prebivalce v naseljih z manj kot 1.000 prebivalci in brez svojega knjižničnega izposojevališča oskrbujejo potujoče knjižnice.

2.3. Ljudska knjižnica mora imeti v svojem sestavu naslednje prostore:

- vhod v garderobo,
- za razstave,
- za informacije,
- za kataloge,
- za izposojevalni oddelek,
- za branje oziroma notranjo uporabo knjižnega fonda,
- za otroški oddelek,
- za hrambo fonda, ki ni v prostem dostopu,
- za delo osebja in
- pomožne prostore.

Od velikosti knjižnice kakor tudi od zasnove zgradbe bo odvisno, ali bodo ti prostori ločeni ali združeni v celoto (razen posameznih pomožnih prostorov, npr. sanitarije ipd.). Če je knjižnica edini kulturni objekt v naselju, je treba v sestavu čitalniškega prostora ali izven njega predvideti še prostor za skupinsko delo z uporabniki oziroma prostor, v katerem bi bile različne kulturno-prosvetne manifestacije.

Če ima knjižnica v svojem sestavu potujočo knjižnico z bibliobusom, mora zagotoviti prostor za postavitve fonda potujoče knjižnice in za vozilo.

2.4. Potrebna površina posameznih knjižničnih prostorov se določa glede na velikost knjižnega fonda oziroma drugega knjižničnega gradiva (200 knjig na m^2 v prostem dostopu, 250 knjig na m^2 v skladiščnem prostoru) kakor tudi glede na število čitalniških sedežev (1,5 čitalniškega sedeža na 1.000 prebivalcev oziroma 2,5 m na uporabnika, (za znanstveno delo pa 3 m^2). Za delovne prostore je normativ 8 - 10 m^2 na osebo.

2.5. Od velikosti knjižnice je odvisno ali bo prostor za katalog načrtovan kot poseben oddelek ali bo v sestavu kakega drugega prostora (avla, izposojevalnica ali čitalnica). Važna je funkcionalna povezanost med prostori za izposojanje knjižnega fonda in kataloga kakor tudi med službo za nabavo in obdelavo literature in tem oddelkom.

2.6. Izposojevalni oddelek mora biti v pritličnem delu knjižnice, takoj ob vhodnih prostorih, tako da je uporabnikom tega oddelka omogočen hiter in pregleden dostop. Zagotovi naj se funkcionalna povezava oddelka s katalogom kakor tudi s knjižnim skladiščem.

Ves knjižni fond tega oddelka je urejen na prost dostop. V enem oddelku naj ne bo več kot 20.000 zvezkov.

2.7. Od velikosti knjižnice je odvisno, ali bo čitalnica skupna ali bo knjižnica imela več čitalnic za različne namene, npr. splošno čitalnico, časopisno čitalnico, čitalnico za znanstveno delo, čitalnico posebnih fondov oziroma specialnih zbirk (kjer se uporablja tudi avdiovizualno gradivo) ipd. Čitalniški prostor mora biti svetel, zavarovan pred hrupom in funkcionalno povezan s katalogom, izposojevalnim oddelkom ter prostorom za skladiščenje knjig in drugega knjižnega gradiva. Zaželeno je, da je časopisna čitalnica v pritličju knjižnice.

V sklopu čitalniškega prostora je treba zagotoviti tudi prostor za ustrezno priročno literaturo. V časopisni čitalnici je zagotoviti prostor za prosto razstavljanje časnikov in časopisov (tekoče izdaje). Ob prostoru za uporabo avdiovizualnega gradiva je zagotoviti ustrezen prostor za njegovo hranjenje.

2.8. Otroški oddelk je namenjen uporabnikom od 7. do 14. leta. Obsega prostor za namestitev fonda v svobodnem pristopu (največ 10.000 zvezkov), prostor za katalog, za informacije, čitalniški prostor (najmanj 30 sedežev) kakor tudi razstavni prostor. V sestavu čitalniškega prostora ali zunaj njega je obvezno predvideti prostor za skupinsko delo. Ta oddelk mora imeti glede na velikost knjižnice tudi svoje knjižno skladišče oziroma poseben del splošnega knjižnega skladišča za skladiščenje literature za otroke. Od velikosti knjižnice in od njene arhitektonske zasnove bo odvisno, ali bo otroški oddelk zavzel del skupnega prostora ali bo samostojen prostor oziroma več posebnih prostorov. Pri ločenih otroških oddelkih je omogočiti uporabnikom neposredno zvezo z zunanostjo, brez prehoda skozi druge prostore. Najustreznejša je rešitev, ki omogoča ločitev otroškega oddelka od drugih prostorov knjižnice, vendar dopušča povezovanje z oddelkom za odrasle. Otroški oddelk je po možnosti locirati v pritličje knjižnice.

2.9. Skladiščni prostor, pri čemer je mišljeno priročno skladišče ob izposojevalnem oddelku in depozitno skladišče, mora biti v okviru objekta postavljen tako, da omogoča funkcionalno povezavo z izposojevalnim oddelkom, čitalniškim prostorom in prostori za knjižnično poslovanje kakor tudi z otroškim oddelkom, če hrani literaturo za otroke. Pri določanju velikosti skladišča je računati s prirastom fonda oziroma z možnostjo razširitve tega prostora. Če knjižnica zbira in hrani domoznansko gradivo, mora biti shranjeno v posebnem prostoru.

2.10. S prostori za delo knjižničnega osebja so mišljeni osnovni prostori za delo z uporabniki, za nabavno službo in službo za obdelavo gradiva, za matično službo ter za upravno administrativna dela. Večje knjižnice opravljajo različna dela in so te službe tudi bolj razvejane (npr. reprografska služba, služba za vzdrževanje objekta ipd.). Glede na velikost knjižnice je treba predvideti tudi prostor za različne sestanke osebja (uporablja se lahko tudi kak drug prostor) kakor tudi čajno kuhinjo za osebje ali posebne prostore za osvežitev in prehrano osebja.

Zaželeno je, da imajo zlasti v večjih knjižnicah tudi uporabniki prostore za osvežitev in kajenje. Delovni prostori morajo biti svetli. Višina tal v teh prostorih mora biti nad nivojem okolice stavbe.

- 2.11. Med pomožne prostore spadajo: avla, hodniki, stopnišča, dvigala, sanitarni prostori, prostori za tehnične naprave, garaže in podobno. Računa se, da zavzemajo ti prostori 10 - 20 % površine knjižnice.

3. Prostori šolskih knjižnic

- 3.1. Pri prostorih šolskih knjižnic se razlikujejo:

- prostori knjižnic nepopolnih osnovnih šol in
- prostori knjižnic popolnih osnovnih in srednjih šol.

Vrste osnovnih šol so natančneje opredeljene v republiških oziroma pokrajinskih zakonih.

- 3.2. Knjižnice nepopolne osnovne šole v svojem sestavu zagotavljajo naslednje prostore:

- za katalog in informacije,
- za delo z uporabniki in knjižnično poslovanje,
- za postavitve obstoječega knjižnega fonda v prost dostop, upošteva se tudi prihodnji dotok literature,
- razstavni prostor,
- prostor za namestitve centralnega izposojevalnega fonda (ki vključuje tudi avdiovizualno gradivo).

Če knjižnica nepopolne osnovne šole nima posebnega prostora za opravljanje svoje dejavnosti, lahko v ta namen uporabi učilnico ali kak drug ustrezen prostor.

- 3.3. Knjižnica popolne osnovne oziroma srednje šole obsega naslednje prostore:

- za kataloge,
- za dajanje informacij in delo z uporabniki,
- za postavitve knjižnega fonda v prost dostop,
- čitalniški prostor z delom za individualno in skupinsko delo in za uporabo avdiovizualnega gradiva ter
- razstavni prostor.

Od velikosti knjižnice kot tudi od arhitektonske zasnove objekta je odvisno, ali bodo prostori skupni ali posebni. Pri večjih šolskih knjižnicah je treba predvideti poseben delovni prostor za opravljanje knjižničarskih opravil in priročno skladišče, kjer bi se po potrebi opravljala popravila knjižničnega gradiva.

Knjižnica popolnih osnovnih in srednjih šol naj bi bila informativno-dokumentacijski center šole. Zaradi tega je zaželeno, da ima šolska knjižnica poleg omenjenih nujnih prostorov za osnovno dejavnost v svojem sestavu še poseben prostor za medioteko, kabinet za jezikovni pouk, fotolaboratorij in prostor za delo šolskih krožkov ipd.

3.4. Ko se določa velikost knjižnice popolne osnovne oziroma srednje šole, je treba upoštevati najrazličnejše funkcije šolske knjižnice, velikost knjižnega fonda z upoštevanjem prirasta in število čitalniških sedežev. Prostor za velikost takšne knjižnice se lahko določi po normativu 8 m na razred oziroma 2 - 2,3 m² na bralca (kot število stalnih bralcev se vzame 8 - 10 % učencev šole). Knjižnica osnovne oziroma srednje šole v nobenem primeru ne sme imeti manj kot 60 m² prostora za izposajo in postavitve knjig niti manj kot 30 čitalniških mest.

4. Prostori univerzne knjižnice

4.1. Najnujnejši prostori za uporabnike univerzних knjižnic so:

- prostor za kataloge,
- informacijski center in referalna dejavnost s prostorom za medknjižnično izposajo,
- prostor za postavitve knjižnega fonda v prostem dostopu (knjižni fond in periodične publikacije so tu urejene po strokah),
- eden ali več skladiščnih prostorov,
- čitalniški prostor po interesnih področjih uporabnikov. z obveznim posebnim predelom za individualno delo in prostorom za uporabo avdiovizualnega gradiva in
- razstavni prostor.

Poleg navedenih prostorov naj ima univerzna knjižnica tudi oddelek za izposajo knjig iz knjižnice, predavalnice in dvorane za sestanke, znanstvena posvetovanja ipd., opremljene z avdiovizualno tehniko, klubske prostore, specializirane kabinete, knjigarne itd.

4.2. Parametri za določanje velikosti prostorov univerzne knjižnice so število knjig in število čitalniških sedežev. Osnovna koncepcija izgradnje univerzne knjižnice temelji na načelu prostega dostopa do knjižnega fonda in periodičnih publikacij, urejenih po UDK. Zelena je povezava čitalniških prostorov s prostori za postavitve fonda s prostim dostopom oziroma v središčnem delu prosto razstavljen knjižni fond, ob njegovem robu pa čitalniški sedeži ali kabine za študijsko delo.

4.3. Prostori za delo knjižničnega osebja zajemajo nujno potrebne prostore za opravljanje vseh knjižničarskih in administrativnih opravil (službe za nabavo in obdelavo fonda, reprografske, administrativno-upravne službe, službe za vzdrževanje objekta ipd.) Dimenzioniranje je dano s parametri v poglavju "prostori javne knjižnice".

5. Prostor specialne knjižnice

5.1. Od vrste specialne knjižnice in področja, za katero zbira in strokovno obdeluje knjižnično gradivo, je odvisna tako velikost knjižnice kakor tudi število njenih prostorov. Glede na temeljno funkcijo take knjižnice, da nudi uporabnikom knjižnično gradivo in informacije v skladu z njihovim interesnim profilom, sestavljajo osnovne prostore za uporabnike specialne knjižnice:

- prostor za informacijsko-referalno dejavnost in
- prostor za uporabo gradiva, ki ga knjižnica zbira.

Od vrste gradiva je odvisno, ali bo postavljeno v prost dostop ali bo dovoljena uporaba znotraj knjižnice oziroma le uporaba v knjižnici pod posebnimi pogoji (npr. zaupno dokumentacijsko gradivo ipd.). V vsakem primeru pa je potrebno zagotoviti določen prostor za prosto postavitve priročne literature in strokovnih periodičnih publikacij.

5.2. Delovni prostori specialne knjižnice so prav tako odvisni od velikosti knjižnice in njene funkcije. Zagotoviti je treba enega ali več prostorov za knjižnično poslovanje, medtem ko so administrativno-upravni prostori večkrat skupni z delovno organizacijo, v okviru katere knjižnica deluje.

6. Prostor za potujočo knjižnico

6.1. Za knjižnice, ki imajo v svojem sestavu tudi potujočo knjižnično službo, je treba v pritličnem delu zgradbe zagotoviti prostor za namestitev in obdelavo potujočega knjižnega fonda ter za garažiranje enega ali več vozil.

6.2. Vozilo za postavitve potujoče knjižnice - bibliobus - se izdeluje v dveh osnovnih tipih, kot avtobus ali kot prikolica. Priporočljivejši je tip avtobusa.

6.3. V bibliobusu je treba zagotoviti naslednje prostore: za opremo in postavitve potujočega fonda, kataloga in kartoteke uporabnikov in za delo osebja ter za uporabnike. Pri večjih bibliobusih zagotoviti tudi umivalnico ter klimatske in zvočne naprave (razglasno postajo).

7. Oprema za knjižnice

7.1. Knjižnično opremo sestavlja pohištvo in tehnična oprema, ki omogoča pravilno skladiščenje in hranjenje knjižničnega gradiva, nudi uporabnikom knjižnice vse ugodnosti ob njihovem obisku in delu v knjižnici ter zagotavlja strokovno delo knjižničnega osebja. Knjižnična oprema mora biti funkcionalna, preprostih oblik, izdelana iz lahkega materiala in ustrezna za vzdrževanje. Pri izbiri opreme se je treba potruditi, da bo stilno enotna, skladna v barvi in pri drugih uporabljenih materialih.

7.2. Temeljna oprema za hranjenje in skladiščenje knjižnega gradiva so police za knjige in periodični tisk. Police so lahko enostranske ali dvostranske. Izdelujejo jih iz kovine ali lesa ali v kombinaciji kovine in lesa oziroma plastike. Nosilni elementi teh polic (stojke oziroma bočne stranice) naj bodo perforirani, da je omogočeno premikanje vodoravnih poličnic glede na velikost knjig. Širina poličnice znaša za knjige 20 - 30 cm (najpogosteje 25 cm), za vezano periodiko pa 40 - 45 cm. Dolžina poličnice znaša 1 m, kar omogoča postavitev 30 - 33 knjig v poličnici (do 35 knjig, kadar gre za otroško literaturo). Višina knjižne police in število vrst s poličnicami ter material, ki se uporablja, so različni in odvisni od namembnosti prostora, v katerem bo knjižna polica nameščena. V skladiščih so knjižne police obvezno kovinske in imajo 7 - 8 vodoravnih vrst poličnic, višina pa je omejena na 225 cm. Za te knjižne police ni priporočljivo več kot 6 - 7 m strnjene dolžine. Prehod med dvema policama znaša 75 cm, glavni prehod pa najmanj 120 cm. Postavitvena kapaciteta na 1 m enostranske skladiščne knjižne police znaša okoli 250 zvezkov. Če je skladiščni prostor zelo majhen, se lahko uporabljajo premične kovinske police, s katerimi se prihrani veliko prostora. Priporočljive so zlasti tam, kjer je frekvenca gradiva manjša.

V izposojevalnem oddelku in drugih prostorih za odrasle s prostim dostopom do knjig imajo police 5 - 6 vrst poličnic in znaša njihova maksimalna višina 185 cm. Postavitvene kapacitete teh polic znašajo 200 knjig na m. Police se postavljajo v razdalji najmanj 120 cm, glavni prehod pa znaša 150 - 180 cm.

Police v otroškem oddelku imajo do 150 cm višine in največ 5 vodoravnih vrst poličnic. Če je postavitveni prostor otroškega oddelka majhen, so police lahko višje, vendar ne nad 165 cm. Medsebojna razdalja polic znaša 90 cm in glavni prehod 120 - 150 cm. Vse police morajo imeti opornike za knjige, bodisi z vzmetjo ali prosto stoječe iz zvite pločevine, lesa ali plastike. Na vidnem mestu na polici naj bodo ustrezna gesla.

7.3. Police za enoletni prirast tekoče periodike, postavljene v prost dostop, so lahko izdelane iz kovine, lesa ali v kombinaciji s kakšnim drugim materialom. Razstavljeno gradivo je lahko postavljeno vodoravno, poševno ali pokonci, tako da je vedno viden naslov publikacije.

Najpriporočljivejši tip police je konstrukcijsko enak polici za knjige, le da so poličnice postavljene v rahlem naklonu.

Na 1 m poličnice lahko postavimo 3 - 4 revije oziroma 18 - 24 zvezkov na polico. Pri teh policah niso potrebne premakljive poličnice. Višinske omejitve so enake kot pri policah za knjige.

- 7.4. Oprema za neknjižno gradivo, npr. plošče, mikrofilme, magnetofonske trakove, dokumentacijsko gradivo, geografske karte, razglednice, fotografije ipd. je izdelana iz kovine, če se omenjeno gradivo hrani v skladiščnem prostoru. Za tovrstno opremo ni posebnih normativov, mora pa biti izdelano tako, da omogoča pravilno hranjenje in izkoriščanje gradiva.
- 7.5. Katalogna omarica se izdeluje v dveh osnovnih tipih: enostranski (ima predale samo iz ene strani) ali dvostranski (predali so na obeh straneh omarice). Omarica je lahko lesena, kovinska ali v kombinaciji kovina-les oziroma kovina plastika. Predali v omarici so dimenzionirani glede na katalogne listke in so enaki za vse knjižnično gradivo, ki je namenjeno javni uporabi: dimenzije listka znašajo 12,5 x 7,5 cm, notranje mere predala pa ne smejo biti manjše kakor: širina 13 cm, višina 9 cm in dolžina 40 - 45 cm. Kapaciteta takega predala znaša okoli 1.000 katalognih listkov. Prva vrsta predalov bi morala biti najmanj v višini 75 cm, v otroškem oddelku pa 60 cm. Višina katalogne omarice znaša 120 - 150 cm. Možna je tudi kombinacija katalognih omaric z drugim pohištvom. Pri javnih katalogih morajo biti katalogni listki zavarovani z okroglo kovinsko palico, ki je potegnjena skozi sredino predala in se izvleče iz zadnje strani (kadar vlagamo listke v predal). Zavarovanje je možno tudi s pomočjo zaščitnega stekla. Na sprednji strani predala je ustrezen napis. V sestavu omarice je treba zagotoviti prostor za pisanje (za to lahko uporabimo tudi zgornjo ploščo omarice, ali posebno ploščo v sklopu omarice, ki se izvleče).
- 7.6. Nepogrešljivo čitalniško opremo sestavljajo mize in stoli. Čitalniške mize so izdelane v kombinaciji kovina-les ali iz lesa oziroma v kombinaciji s plastiko. Zgornja plošča naj bo odporna proti manjšim mehanskim udarcem in umazaniji. Mize imajo lahko pod zgornjo ploščo ali s strani pregrado za odlaganje pisalnega pribora ali drugega gradiva. Dimenzije miz so različne in so odvisne od namembnosti čitalnice in od števila bralcev za mizo. V čitalnici za odrasle so priporočljive individualne mize. Dimenzije zgornje plošče take mize znašajo 90 x 60 cm. Čitalnica za znanstveno delo ima mize večjih dimenzij, 120 x 60 cm in 150 x 75 cm. Mize imajo lahko dodatni prostor za odlaganje knjig kakor tudi pregrado, ki omogoča večjo koncentracijo bralca. Mize za znanstveno delo so navadno opremljene s svetilkami.
- Čitalnica za znanstveno delo ima lahko tudi individualne bokse za študijsko delo, kar je odvisno od velikosti čitalniškega prostora.
- Višina miz v čitalnicah za odrasle znaša 75 cm. Zaželeno je, da je pri mizah in drugi gibljivi opremi možnost spreminjanja višine s posebnimi ročicami.
- Mize v specializiranih čitalnicah imajo lahko tudi zlozljive nosilke za knjige ali naslone za časopise, ki se po potrebi postavljajo na mize.

V otroškem oddelku so najracionalnejše mize za štiri otroke, dimenzije 150 x 75 x 70 cm.

Stoli ob čitalniških mizah za odrasle morajo obvezno imeti naslonjala. Naslonjalo za roke ni potrebno. Ogrodje stolov je kovinsko ali leseno, sedež in naslonjalo pa sta tapecirana oz. iz lesa ali plastike. Stoli za osebe so lahko vrtljivi. Višina sedeža znaša 46 - 48 cm.

V otroškem oddelku se običajni stoli lahko zamenjajo s klopmi ali pručkami. Višina sedeža otroškega stola znaša 40 - 41 cm.

Izposojevalne mize so lahko v obliki pulta iz enega ali več delov ali pa pisalne mize. Uporabljeni material: les ali kovina-les. Za izdelavo notranjih predalov se lahko uporabi plastika. Izposojevalne mize morajo znotraj ali zunaj imeti prostor za namestitev vsega delovnega gradiva kakor tudi za kartoteko bralcev. Priporočljivo je, da se v sestavi teh miz znotraj ali zunaj zagotovi še površina za pisalni stroj ali posebna daktilografska miza. Ta površina mora biti nekoliko nižja kakor druge delovne površine. Pisarniške delovne mize se izdelujejo v velikosti 120 x 60 x 75 cm, 160 x 70 x 75 cm ali 150 x 75 x 75 cm. Manipulativne mize so podobne čitalniškim mizam s to razliko, da imajo večje površine: 120 x 60 oziroma 150 x 75 cm. Višina mize znaša 75 cm. Uporabljamo jih za odlaganje ali zavijanje publikacij.

V uporabi so tudi konferenčne mize, mize za telefon in klubske mize (nižja višina).

Dimenzije in materiali drugih delovnih miz, npr. laboratorijske mize, mize za delavnice ipd. so odvisni od namembnosti prostora, v katerem so, kakor tudi od dela, ki se na njih opravlja.

- 7.7. Glavno sredstvo za vodoravni transport je voziček za knjige. Lahko služi tudi kot pomožna površina za odlaganje vrnjenih oziroma neobdelanih publikacij. Kovinski vozički so po potrebi tudi v skladiščnih prostorih. Voziček je lahko izdelan tudi iz lesa ali v kombinaciji z lesom: kovina, les ali plastika. Voziček ima ročico in gumijasta kolesa, ki se gibljejo okrog svojih osi. Njihova dolžina je 100 cm, širina 40 - 45 cm in višina 75 cm.

Pri velikih knjižnicah se kot sredstvo vodoravnega transporta lahko uporabijo transportni trakovi, seveda če je to ekonomsko opravičljivo. Če prostor za hranjenje knjižnega fonda ni v istem nivoju z uporabniki oziroma z izposojevalnim prostorom, je obvezno uporabiti enega izmed navpičnih transporterjev (dvigala: tovorna, s spremljevalcem, s kasetami ipd., transportnimi trakovi itd.). Najenostavnejša rešitev za mehanski transport bi bila vgraditev tovrnega dvigala za knjige nosilnosti od 40 - 400 kg. Notranje dimenzije takega dvigala znašajo približno 65 x 55 x 45 cm.

Pri večjih knjižnicah je zaželena vgraditev opreme za naglo pošiljanje zahtev do skladišč (pnevmatska pošta, bibliofon ipd.). Najboljše je kombinirati opremo za pošiljanje zahtev s transportnimi sredstvi.

7.8. Potrebno opremo za razstavljanje knjig in drugega gradiva sestavljajo vitrine in panoji. Vitrine so lahko vodovorne in navpične. Vse razstavljeno gradivo mora biti pod steklom in zavarovano.

7.9. Vsaka knjižnica mora imeti najmanj pisalni stroj in telefon, če obstajajo potrebne instalacije.

Druga tehnična oprema (reprografska oprema, oprema delavnic, projekcijske naprave, mikročitalci, gramofoni, magnetofoni, teleprinter itd.) je odvisna od velikosti oziroma vrste knjižnice kakor tudi od služb, ki delujejo v njenem sestavu in za katere je ta oprema potrebna.

7.10. Oprema za bibliobuse.

- Knjižne police za izposojevalni fond. Police so istega tipa kot police v izposojevalnem oddelku za odrasle s poličnicami z rahlim naklonom proti notranji strani, kar zavaruje knjige pred morebitnimi padci, ko se vozi lo premika. Postavitvene kapacitete teh polic morajo znašati nad 1000 zvezkov, če hočemo, da bo bibliobus ekonomičen.
- Sedež za voznika bibliobusa.
- Miza in stol za knjižničnega delavca, za katalog in za kartoteko bralcev. Ob to mizo se lahko postavi še dodatna površina za odlaganje vrnjene literature. Pri večjih bibliobusih se lahko postavita 1 ali 2 čitalniški mizi s sedeži.
- Vgrajena omara z garderobo in umivalnikom.
- Naprave za gašenje požara.

DRUŽBOSLOVNI PERIODIČNI TISK V SLOVENSKIH
MATIČNIH KNJIŽNICAH

Marjan Kranjc

Marksistični center pri CKZKS, sekcija za marksistično publicistiko je za potrebe centra omogočila izdelavo analize, ki jo je na podlagi vprašalnikov, pripravljenih in zbranih v republiški matični službi NUK, pripravil Marjan Kranjc. Pričujoči del analize, ki ga objavljamo (brez grafičnih prikazov in tabel) bo za knjižnične delavce v občinskih matičnih knjižnicah nedvomno zelo koristno informativno gradivo, ker daje tudi praktična priporočila za izboljšanje nabavne politike s področja družboslovnega periodičnega tiska.

Namen te analize je predvsem ugotoviti obstoječe stanje na področju družboslovnega periodičnega tiska v matičnih knjižnicah SRS. Pomen tega tiska je za našo družbeno prakso izreden. Revije s tega področja so namreč vir tekočega in poglobljenega seznanjanja z aktualnimi družbenopolitičnimi in kulturnimi vprašanji teorije in prakse. Matične knjižnice v SRS bi naj bile splošno izobraževalnega značaja; koliko pa so tej svoji nalogi resnično kos je med drugim razvidno tudi iz obsega in strukture revialnega fonda. Upoštevati pa moramo, da med matičnimi knjižnicami obstajajo velike razlike, namreč knjižnice z dolgoletno tradicijo, kjer je bilo mogoče sčasoma ustvariti močan knjižni in revialni fond, na drugi strani pa so knjižnice v fazi ustanavljanja oz. pred kratkim ustanovljene, ki so temu primerno slabše založene, stacionirane pa na področju, ki potrebuje močan knjižnični center, kot npr. Trbovlje.

Veliki problemi so prisotni tudi v zvezi z osebjem in financiranjem teh knjižnic. Minimalni standardi o letnem dopolnjevanju knjižnega in revialnega fonda matičnih knjižnic niso postali sestavni del politike Kulturne skupnosti SRS, niti niso občinske kulturne skupnosti postale nosilke programirane politike zbiranja knjižnega in revialnega fonda v svoji občini. V takšni situaciji pa postane problem financiranja prepuščen knjižničarjem, ki pa se nemalokdaj s knjižničarstvom ukvarjajo nestrokovno, pa čeprav na občinskem nivoju oz. po drugih kriterijih ne ustrezajo (premalo samostojni, nezainteresirani, itd.).

V 1976 letu so matične knjižnice dobile 57.133.118,14 din, za nakup knjig in revij pa so porabile 9.950.210,20 din, t.j. 17,4 %. Ob predpostavki, da bi vsaka slovenska matična knjižnica morala imeti vsaj vse slovenske in osrednje jugoslovanske družboslovne revije in časopise, kar bi zneslo cca 23 revij, bi potrebovala za letne naročnine vseh revij samo cca 3.500,00 din, kar bi za vse knjižnice zneslo 210.000,00 din, t.j. 2,1 % zneska, ki so ga vse knjižnice lani porabile za nakup knjig in revij.

I. OPERACIONALIZACIJA

1. Populacija

S posebnim vprašalnikom so bili zbrani podatki o tem, koliko oz. katere revije imajo na razpolago matične knjižnice v SRS. Vprašalniki zajemajo izbor revij in časopisov s politično in kulturno informativnega ter teoretskega področja vseh republik in pokrajin v Jugoslaviji in so bili izpolnjeni v začetku leta 1977, veljajo pa za stanje v letu 1976. Pri obdelavi podatkov je bilo upoštevanih 57 matičnih knjižnic, ki so vprašalnik vrnile, kar predstavlja 95 % celotne populacije.

Seznam vseh matičnih knjižnic, ki so vprašalnik vrnile:

Ajdovščina	Krško
Brežice	Laško
Čelje	Lenart
Črnomelj	Lendava
Domžale	Litija
G.Radgona	Delavska knjižnica Lj.Center
Grosuplje	Mestna knjižnica Ljubljana
Hrastnik	Bežigrad
Idrija	Moste
Il. Bistrica	Vič
Izola	Šiška
Jesenice	Logatec
Kamnik	Maribor
Koper	Metlika
Kočevje	M. Dobota
Kranj	Ormož
Sežana	Piran
Sevnica	Postojna
S.Bistrica	Ptuj
S.Gradec	Radlje ob Dravi
S.Konjice	Ravne na Koroškem
Centjur	Ribnica
.Loka	Trbovlje
Marje	Tržič
Tolmin	Velenje
Trebnje	Vrhnika
Mozirje	Zagorje ob Savi
N.Gorica	Zalec
N.Mesto	

Knjižnice o katerih nimamo podatkov:

Dravograd	Ljutomer
Radovljica	Cerknica

Seznam vseh revij, ki so bile zajete v vprašalniku:

Slovenija

Anthropos

Časopis za kritiko
znanosti, domišljijo
in novo antropologijo

Dialogi

Katedra

Mladina

Obala

Komunist

Naši razgledi

Problemi

Sodobnost

Srečanja

Teorija in praksa

Tribuna

Hrvatska

Dubrovnik

Dometi (Sombor)

Dometi (Reka)

Istra

Kulturni radnik

Kulturni radnik (mesečnik)

Naše teme

Pitanja

Pogledi

Politička misao

Republika

Riječi

Zadarska revija

Srbija

Delo (Bg)

Gledišta

Ideje

Marksizam u svetu

Marksistička misao

Medjunarodni radnički pokret

Socijologija

Socijalizam

Treći program (Bg)

Bosna in Hercegovina

Lica

Most

Opredeljenja

Pregled

Putevi

Treći program (Sarajevo)

Makedonija

Kulturen život
Pogledi
Sovremenost
Stramež

Črna Gora

Mostovi
Odzivi
Spone
Stvaranje
Tokovi

SAP Vojvodina

Rukovet
Savremenost

SAP Kosovo

Obeležja

2. Metodologija

S pomočjo ordinalnih lestvic sem ugotavljal založenost slovenskih matičnih knjižnic z omenjenim periodičnim tiskom, katere revije oz. časopise ima največ knjižnic ter kako so določene revije brane. Rezultati o branosti revij so zaradi relativnosti podatkov (knjižnice ne vodijo točne evidence o tem, koliko ljudi si določeno revijo sposodi, temveč se to lahko pavšalno oceni na podlagi izrabljenosti revij, kar pa za naš namen ni dovolj eksaktno) zgolj indikativnega značaja.

Z namenom, da bi imeli boljši pregled, kako so določene revije preko knjižnic dostopne bralcem, sem izdelal razrez Slovenije po območjih in sicer:

Posavsko območje

Brežice
Krško
Sevnica

Celjsko območje

Celje
Laško
Mozirje
S.Konjice
Sentjur
Smarje
Velenje
Zalec

Gorenjsko območje

Jesenice
Kranj
Radovljica
Škofja Loka
Tržič

Obalno kraško območje

Koper
Izola
Piran
Sežana

Ljubljansko območje

Kamnik
Domžale
Litija
Grosuplje
Vrhnika
Logatec
Ribnica
Kočevje
Ljubljana Bežigrad
Ljubljana Center
Ljubljana Moste
Ljubljana Šiška
Ljubljana Vič

Mariborsko območje

Maribor
Lenart
S.Bistrica
Ptuj
Ormož

Pomursko območje

M.Sobota
Ljutomer
G.Radogona
Lendava

Novomeško območje

N.Mesto
Črnomelj
Trebnje
Metlika

Severno primorsko območje

Ajdovščina
Idrija
Nova Gorica
Tolmin

Notranjsko kraško območje

Cerknica
Il.Bistrica
Postojna

Koroško območje

Dravograd
Ravne
Radlje
S.Građec

Trboveljsko območje

Hrastnik
Trbovlje
Zagorje

Zaradi boljše preglednosti stanja periodičnega tiska v slovenskih matičnih knjižnicah smo izdelali izbor revij na podlagi treh kriterijev, ter zanje ugotavljali zastopanost v knjižnicah:

- na podlagi kvalitete praktične in teoretične pomembnosti revije, je bil izdelan izbor le teh iz sosednjih republik in pokrajin, za katere bi bilo priporočljivo, da so na voljo v vseh matičnih knjižnicah. Ta izbor zagotavlja tekoč pregled nad družbenopolitičnim in kulturnim dogajanjem v sosednjih republikah in pokrajinah. Te revije so sledeče:
Socijalizam, Gledišta, Pregledi, Treči program (BG), Naše teme, Marksizam u svetu, Delo (BG), Kulturni radnik, Savremenost in Marksistična misao.
- Izbor slovenskega tiska, ki nam nudi vpogled v družbenopolitično in kulturno življenje v SRS:
Mladina, Teorija in praksa, Naši razgledi, Komunist.
- Prav tako pa je bil tudi izdelan izbor periodičnega tiska, ki je posebnega pomena za informiranje in usposabljanje članstva ZKJ in sicer:
Komunist, Teorija in praksa, Marksizam u svetu in Socijalizam.

II. INTERPRETACIJA1. Razvrstitev revij glede na zastopanost v knjižnicah

Revija	Število knjižnic	Procent
Naši razgledi	48	84,2
Sodobnost	43	75,4
Komunist	42	73,7
Teorija in praksa	40	70,2
Mladina	36	63,1
Dialogi	34	59,6
Problemi	29	50,9
Tribuna	22	38,6
Anthropos	20	35,1
Obala	16	28,0
Srečanja	15	26,3
Katedra	11	19,3
Socijalizam	10	17,5
Časopis za kritiko zna- nosti, domišljije in novo antropologijo	8	14,0
Gledišta	7	12,3
Pregled	6	10,5
Kulturen život	6	10,5
Medjunarodni radnički pokret	6	10,5
Treći program (Bg)	5	8,8
Republika	4	7,0
Ideje	4	7,0
Naše teme	3	5,3
Marksizam u svetu	3	5,3
Stvarajnje	3	5,3
Dometi (Rijeka)	2	3,5
Delo (Bg)	2	3,5
Most	2	3,5
Čovremenost	2	3,5
Dubrovnik	1	1,7

Revija	Število knjižnic	Procént
Kulturni radnik	1	1,7
Pogledi	1	1,7
Politička misao	1	1,7
Zadarska revija	1	1,7
Socijologija	1	1,7
Pogledi Skopje	1	1,7
Dometi (Bombar)	0	0
Istra	0	0
Kulturni radnik (mesečnik)	0	0
Pitanja	0	0
Râječi	0	0
Marksistična misao	0	0
Lica	0	0
Opredeljenja	0	0
Putevi	0	0
Treći program (Sarajevo)	0	0
Stramež	0	0
Mostovi	0	0
Odzivi	0	0
Spone	0	0
Tokovi	0	0
Rukovet	0	0
Obeležja	0	0
Savremenost	0	0

2. Razvrstitev knjižnic glede na število naročenih revij in časopisov ter struktura le teh

Knjižnica	Število revij skupaj	Po republikah					
		SR Slovenija	SRH	SR Srbija	BiH	SRM	SR ČG
Celje	22	13	2	6	0	1	0
Koper	22	8	7	6	1	0	0
N.Gorica	20	13	1	4	0	1	1
Delavska knjiž. Ljubljana	18	12	1	4	1	0	0
M.Sobota	18	13	1	3	1	0	0
N.Mesto	19	13	2	2	1	0	1
R.na Koroškem	19	13	0	3	0	2	1
Ptuj	16	13	0	2	0	1	0
Kranj	15	13	0	2	0	0	0
Maribor	13	11	0	2	0	0	0
Mestna knjiž. Ljubljana	12	10	0	2	1	0	0
Moste	12	12	0	0	0	0	0
Jesenice	12	11	0	0	0	1	0
Ajdovščina	11	11	0	0	0	0	0
Tolmin	10	10	0	0	0	0	0
Vrhnika	9	9	0	0	0	0	0
Piran	9	9	0	0	0	0	0
Lenart	9	9	0	0	0	0	0
Kamnik	9	9	0	0	0	0	0
Sežana	8	8	0	0	0	0	0
Trebnje	8	7	0	0	1	0	0
Tržič	8	8	0	0	0	0	0
Velenje	8	7	0	1	0	0	0
Kočevje	8	7	0	1	0	0	0
Škofja Loka	7	7	0	0	0	0	0
Lendava	7	5	0	0	1	1	0
Idrija	7	7	0	0	0	0	0
Domžale	7	5	0	1	1	0	0
Grosuplje	6	6	0	0	0	0	0
Postojna	6	6	0	0	0	0	0

Knjižnica	Število revij skupaj	Po republikah					
		SR	SRH	SR	BiH	SRM	SR ČG
		Slovenija		Srbija			
Zagorje ob Savi	6	5	0	0	0	1	0
Žalec	6	6	0	0	0	0	0
Radlje ob Dravi	5	5	0	0	0	0	0
Slovenj Gradec	5	5	0	0	0	0	0
Brežice	5	5	0	0	0	0	0
Črnomelj	5	5	0	0	0	0	0
Hrastnik	5	5	0	0	0	0	0
Krško	5	5	0	0	0	0	0
Bežigrad	5	5	0	0	0	0	0
Izola	4	4	0	0	0	0	0
G.Radgona	4	4	0	0	0	0	0
Slovenska Bistrica	4	4	0	0	0	0	0
Ribnica	4	4	0	0	0	0	0
Ormož	3	3	0	0	0	0	0
Vič	3	3	0	0	0	0	0
Logatec	3	3	0	0	0	0	0
Ilirska Bistrica	2	1	0	0	0	1	0
Laško	2	2	0	0	0	0	0
Metlika	2	2	0	0	0	0	0
Sevnica	2	2	0	0	0	0	0
Slovenske konjice	1	1	0	0	0	0	0
Čentjur	0	0	0	0	0	0	0
Šmarje	0	0	0	0	0	0	0
Mozirje	0	0	0	0	0	0	0
Trbovlje	0	0	0	0	0	0	0
Litija	0	0	0	0	0	0	0
Čiška	0	0	0	0	0	0	0
Radovljica	Nimamo podatkov						
Dravograd	Nimamo podatkov						
Ljutomer	Nimamo podatkov						
Cerknica	Nimamo podatkov						

3. Zastopanosť slovenskích revij in časopisov v slovenskích matičních knjižnicah

Razvrstitev slovenskích revij po zastopanosťi

Revija	Čtevílo knjižnic	Zastopanosť v %
Naši razgledi	48	84,2
Sodobnosť	43	75,4
Komunist	42	73,7
Teorija in praksa	40	70,2
Mladina	36	63,1
Dialogi	34	59,6
Problemi	29	50,9
Tribuna	22	38,6
Anthropos	20	35,1
Obala	16	28,0
Srečanja	15	26,3
Katedra	11	19,3
Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in antropologijo	8	14,0

Razvrstitev po branosti

Revija	% knjižnic kjer je zelo brana	Revija	% knjižnic kjer je zelo brana
Mladina	36,9	Komunist	19,0
Teorija in praksa	42,5	Obala	18,7
Naši razgledi	39,6	Srečanja	13,3
Tribuna	31,8	Časopis za...	12,5
Problemi	24,1	Anthropos	10,0
Sodobnosť	20,9	Katedra	0,0
Dialogi	20,6		

Revija	% knjižnic kjer ni zani- manja	Revija	% knjižnic kjer ni zani- manja
Katedra	27,3	TiP	5,0
Srečanja	26,7	Komunist	4,8
Tribuna	13,6	Mladina	2,8
Časopis za...	12,5	N.razgledi	2,1
Sodobnost	7,0	Obala	0,8
Problemi	6,9	Anthropos	0,0
Dialogi	5,9		

Struktura slovenskega periodičnega tiska v matičnih knjižnicah je zadovoljiva, saj je zastopano tako teoretsko politično (Teorija in praksa), politično informativno in kulturno (Komunist, Mladina, Naši razgledi) področje. Vse te časopise je moč dobiti v več kot polovici slovenskih matičnih knjižnic, s tem da je revija Naši razgledi najbolj razširjena, saj jo ima 48 knjižnic, to je 84,2 %.

Problemi na področju slovenskega periodičnega tiska pa kljub ugotovljeni ugodni situaciji niso izključeni. V šestih knjižnicah sploh niso naročeni na periodični tisk, t.j. 10,5 %. Med njimi pa so tudi Trbovlje, ki bi glede na to da so izrazito delavski kraj morale imeti bogato založeno knjižnico. Razen Trbovelj pa ostale knjižnice pokrivajo večji knjižnični centri in sicer Riško in Litijo pokriva Ljubljana, Šentjur, Šmarje in Mozirje pa Celje, kar pa je zgolj izhod v sili.

4. Zastopanost "Mladine", "TiP", "N.razgledov" in "Komunista" po območjih

Revija Mladina, ki predstavlja osrednji politično informacijski časopis mladinske organizacije in zanjo želimo, da bi postala glasilo vseh mladih v Sloveniji, ni v 21 knjižnicah t.j. 36,8%. Ni je mogoče dobiti v celotnem trboveljskem območju, ni je v celotnem notranjsko-kraškem območju. Izostajanje te revije v ostalih knjižnicah pa nadomeščajo bližnji knjižnični centri, kar je vse prej kot zadovoljivo.

"Teorije in prakse" nima 17 knjižnic, t.j. 29,8%. Na obalno kraškem območju je dosegljiva edino v Kopru in Sežani, ni dosegljiva v celotnem posavskem območju. V ostalih območjih pa je zopet mogoč izhod v sili.

"Komunista" nimajo v 15 knjižnicah, t.j. 26,3%. V notranjsko kraškem območju je dosegljiv edino v Postojni, v trboveljskem območju je dosegljiv edino v Hrastniku. V celjskem območju nimajo "Komunista" Slovenske Konjice, Šentjur, Šmarje, Mozirje in Laško, v posavskem območju pa ga imajo edino v Brežicah.

5. Revije iz posameznih republik in pokrajin v slovenskih maticnih knjižnicah

Podatek, da ima od vseh 57. knjižnic samo slovenske revije 32 knjižnic, t.j. 56,1%, nam potrjuje domnevo, da so revije iz sosednjih republik in pokrajin v naših knjižnicah premalo zastopane.

Celotno posavsko območje nima niti ene revije iz sosednjih republik in pokrajin. Obalno kraško območje pokriva edino knjižnica v Kopru, severnoprimumsko pa Ajdovščina in Nova Gorica. V notranjsko-kraškem območju imajo samo eno revijo (Kulturen život) in sicer v Ilirski Bistrici, gorenjsko območje pokrivata Jesenice in Kranj, v celjskem območju pa imajo revije iz sosednjih republik in pokrajin v Celju in Velenju. Ljubljansko območje ni problematično, pač pa v mariborskem območju nimajo teh revij v Lenartu, Slovenski Bistrici in Ormožu. V murskosoboškem območju jih nimajo edino v Gornji Radgoni, v novomeškem območju pa v Črnomlju in Metliki. Koroško območje je zastopano edino z Ravnami, trboveljsko pa z Zagorjem.

6. Nekatere izbrane revije iz sosednjih republik in pokrajin v slovenskih maticnih knjižnicah

Revije razvrščene glede na zastopanost v knjižnicah

Revija	Število knjižnic	Procent
Socijalizam	10	17,5
Gledišta	7	12,3
Pregled	6	10,5
Treči program (Bg)	5	8,8
Naše teme	3	5,3
Marksizam u svetu	3	5,3
Delo (Bg)	2	3,5
Kulturni radnik	1	1,7
Savremenost	0	0,0
Marksistična misao	0	0,0

Najbolj razširjena revija "Socijalizam" je zastopana s 15,8% (9 knjižnic), kar je izredno neugoden rezultat. Od 10 je 6 revij zastopanih s 5 in manj odstotki, kar predstavlja 3 in manj knjižnice (vse skupaj je 57 knjižnic). Te revije se pojavljajo v najbolj opremljenih knjižnicah in sicer v Celju, Kopru, Ljubljani, M.Šoboti, Novi Gorici, Novem Mestu ter Ravnah na Koroškem. Pri vsem tem je potrebno poudariti, da revij in časopisov iz pokrajin Kosova in Vojvodine nima nobena knjižnica, kljub temu da bi bilo to zaželeno, sa je pri nas zaposlenih iz teh pokrajin mnogo delavcev.

7. Revije "Komunist", "Teorija in praksa", "Marksizam u svetu" in "Socijalizam" v naših knjižnicah

Revija	Število knjižnic	Procent
Komunist	42	73,7
TiP	40	70,2
Socijalizam	10	17,5
Marksizam u svetu	3	5,3

Glede na to, da so te revije nepogrešljive za seznanjanje s praktično in idejno-teoretsko aktivnostjo ZKJ, je stanje porazno.

8. Revije za katere ni zanimanja

Zaradi neeksaktnosti podatkov o zanimanju za revialni tisk bom navedel samo nekaj posebnosti.

V Murski Soboti so naročeni na 18 revij, od tega pa za 6 revij ni zanimanja, t.j. 33,3% in med njimi velja omeniti "Socijalizam" in "Obalo". Obalo predvsem zaradi tega, ker izhaja v Kopru, ki je prav tako kot M.Sobota z okolico področje, kjer živi Italijanska oz. Madžarska narodnost. Zanimivo je, da v Logatcu in Hrastniku ni zanimanja za Teorijo in prakso. Od 57 knjižnic v 15. ni zanimanja za določene revije, t.j. 26,3%, največje nezanimanje pa je v Logatcu, saj od 3 revij, kolikor jih imajo, ni zanimanja za 2 t.j. 66,7%.

9. Zaključek

Na podlagi podatkov, ki smo jih s pričujočo analizo zbrali in proučili, lahko ugotovimo, da sta razširjenost in struktura družboslovnega periodičnega tiska v slovenskih matičnih knjižnicah nezadovoljiva. Predvsem je kritično stanje na področju družboslovnega periodičnega tiska iz sosednjih republik in pokrajin.

Vsled tega menim, da je nujno potrebno sistemsko razreševanje. Družbeni dejavniki, katerih naloga je te probleme razrešiti pa so predvsem Kulturna skupnost Slovenije, občinske kulturne skupnosti ter družbenopolitične organizacije. Kulturne skupnosti naj bi predvsem izdelale standarde v tem smislu, katere revije bi vsaka matična knjižnica morala imeti, da bi zadovoljila potrebe, oz. da bi obiskovalcem omogočila vpogled v družbeno dogajanje v Jugoslaviji, kar bi moralo potekati vzporedno z oblikovanjem standardov o bogatstvu knjižnih fondov. Predložiti bi morale tudi ustrezen sistem financiranja, tako da bi knjižnice lahko zadostile tako kulturnim standardom kot tudi obnavljanju in razširja-

nju obstoječega knjižnega in revialnega fonda. Za zagotovitve podružbljene politike na področju knjig in revij se tako ustanovitev samoupravne interesne skupnosti za knjigo postavlja kot prioriteta naloga. Prav tako bi se morala spremeniti oz. izboljšati tudi struktura obiskovalcev matičnih knjižnic. Tudi najaktivnejši tvorci našega družbenega življenja naj bi postali redni obiskovalci knjižnic, kar bi široko družbeno akcijo lahko omogočile družbenopolitične organizacije in vzgojnoizobraževalni sistem. Prve z vno bolj načrtnim vključevanjem knjig in revij v svoje sisteme idejno-političnega usposabljanja članstva, slednje pa z usmerjanjem vseh, ki se šolajo redno ali ob delu v pridobivanje znanja po virih - iz knjig in revij.

Za razreševanje problemov v slovenskih matičnih knjižnicah, katerih osrednji namen je sodelovanje pri dvigu kulturne ravni naših delovnih ljudi in občanov, je potrebna široka in usklajena družbena akcija, ki predpostavlja sodelovanje vseh družbenopolitičnih, kulturnih in drugih pristojnih dejavnikov. Uspešna rešitev kritične situacije na tem področju bi nedvomno pripomogla k hitrejši in učinkovitejši izgradnji našega samoupravnega sistema.

DRUŽBENA SAMOZAŠČITA V KNJIŽNICAH

Ančka Korže-Strajnar

Že skoraj dve leti sta pri nas v veljavi pomembna zakona - zakon o ljudski obrambi in zakon o družbeni samozaščiti, ki govorita o uresničevanju obrambe in družbene samozaščite, tako prebivalstva kakor tudi družbenega premoženja. O teh večkrat perečih vprašanjih, se v knjižničarstvu še nismo domala ničesar dogovorili. Ker pa mora glede na omenjena zakona imeti vsaka samostojna knjižnica svoj načrt obrambe in družbene samozaščite v skladu z načrtom krajevnne skupnosti oziroma občine, bi opozorila na nekaj problemov, s katerimi se soočajo knjižnični delavci, ko pripravljajo dokumente in ko morajo v praksi zagotoviti možnost izvedbe zavarovanja.

Knjižnično gradivo v knjižnicah je gotovo take vrste nacionalno oziroma kulturno bogastvo, ki mu je treba za primer naravnih katastrof, požarov ali vojne, posvetiti posebno pozornost. Ustvarjalnost in znanje nekega naroda se ohranja za zgodovino v pretežni meri z zapisi raznih oblik, ki jih sistematično zbirajo in hranijo le knjižnice. Določen del tega gradiva je večkrat nenadomestljiv in njegova vrednost z leti narašča. Iz izkušenj pretekle vojne vemo, da smo prav Slovenci iz raznarodovalnih in drugih političnih razlogov utrpeli veliko škodo ter bili oropani precejšnjega dela te pomembne kulturne dediščine in da nikoli ne bomo mogli nadomestiti in obnoviti vsega, kar smo takrat izgubili, čeprav je bilo po vojni veliko ljudi, knjižnic in knjigarn angažiranih pri iskanju in ponovnem zbiranju uničene in izgubljene literature, še zlasti slovenske.

Vsaka sodobno urejena knjižnica ima danes svoj knjižni fond razdeljen na dva dela in sicer na izposojevalni del, ki je določen za izposajo na dom in na prezenčni del, ki se izposoja samo v prostorih knjižnice. V izposojevalni del spada vsa literatura, ki jo ima knjižnica prosto dostopno postavljeno za odrasle bralce in za otroke in je namenjena najširši izposoji. V prezenčni del pa sodijo knjige, ki so uporabnikom na voljo v splošnih in referenčnih čitalnicah ter posebnih zbirkah. To so razni leksikoni, slovarji, revije, priročniki, poleg tega pa še redke in dragocene knjige in vsa domoznanska literatura (primarna in sekundarna).

Ta dva dela upoštevamo tudi, ko imamo v mislih nevarnost požara, vodne ujme, potresa ali vojne in je treba predvideti njihovo zavarovanje ali preselitev.

Prednost pri zavarovanju ima vsekakor prezenčni del literature, ki je že zdaj zaščitena tako, da se izposoja le znotraj prostorov knjižnice in je možnost izgubljanja, odtujevanja ali uničenja veliko manjša kot pri literaturi, ki se izposoja na dom. Knjižnice morajo posvetiti posebno pozornost tudi zavarovanju matičnega kataloga, inventarnih knjig in drugega dokumentacijskega gradiva. Za domoznansko gradivo naj velja načelo, da ima prednost pri zavarovanju primarna domoznanska literatura, t.j. literatura, ki nastaja na območju, ki ga zajema posamezna knjižnica.

Izposojevalni del literature tako ostaja v drugem planu, vendar je treba tudi za ta del knjižnega fonda zagotoviti vsaj minimalne varnostne pogoje, tako za primer hudih naravnih nesreč (potres, požar, voda), kot za primer vojne, ko je treba omogočiti razpršitev knjižnega fonda v manjše in neizpostavljene kraje ali k posameznim zanesljivim članom knjižnice, da ne bi prišel v roke sovražniku.

Naloga odgovornih delavcev v knjižnicah je zdaj prav v tem, da razmislijo in se dogovorijo z odgovornimi dejavniki o vsem, kar je pomembno za zavarovanje te vrste kulturnega bogastva. Sami pa morajo to tudi zapisati v svojih samoupravnih dokumentih in obrambnih načrtih in se po njih ravnati.

Medtem ko so za varnost in zavarovanje knjižnega fonda v mirnodobnih razmerah knjižnice kolikor toliko poskrbele, za primer vojne in hujših naravnih nesreč pa ni storjenega skoraj ničesar. Predvsem bi bilo treba misliti na organizacijsko in tehnično pripravljenost. Za prezenčni del knjižničnega gradiva je npr. možno že zdaj pripraviti ustrezne zaboje, lesene, plastične ali kovinske in potrebno polivinilno folijo za zavijanje pri preselitvi gradiva, določiti prevoznike, kraj preselitve ipd., dogovoriti se za način skladiščenja, da se prepreči morebitna škoda pred vlago, požarom ali zasutjem ob bombnih napadih. Pripraviti je treba tudi primerne zaboje ali trezor, npr. za matični katalog, inventarne knjige, vrečke za knjižne listke, za dokumentacijo izposojene ali razpršene literature in določiti kraj hrambe. Organizacijsko pa se lahko knjižnice pripravijo tako, da izvedejo že zdaj diferenciacijo knjižnega fonda čimbolj dosledno po omenjenih načelih. Ni mogoče, da bi šele v primeru konkretne nevarnosti začeli razmišljati o tem, kaj je potrebno in možno ohraniti in zavarovati in kaj moramo prepušiti naključju.

NAČRT DELA ZA ZGRADITEV ENOTNEGA KNJIŽNIČNO- INFORMACIJSKEGA SISTEMA V JUGOSLAVIJI

Skupnost jugoslovanskih nacionalnih knjižnic je v preteklem letu pripravila načrt za uvedbo enotnega knjižničarsko informativnega sistema v Jugoslaviji. Temeljna načela za zgraditev enotnega sistema v SR/SAP so zasnovana na samoupravnem sporazumevanju, s katerim bi zagotovili poenotenje dela v knjižničarstvu v skladu z mednarodnimi priporočili in s postopno uvedbo avtomatizacije v vse faze dela, kjer je to racionalno in ekonomsko opravičljivo.

Za vodenje in upravljanje z družbenim delom je potrebno izkoriščati celoten kompleks sodobnih informacijskih sistemov. Sem sodijo ekonomski, socialni, politični, kulturni, znanstveni ter drugi viri informacij. V ta kompleks spada tudi knjižnično-informacijski sistem, ki je interdisciplinaren in zajema vse veje človeške ustvarjalnosti. S svojo aktivnostjo enakomerno deluje na kulturnem, znanstvenem in izobraževalnem področju, v gospodarskih in družbenih dejavnostih. Zaradi tega je v interesu sodobnega knjižničarstva, da ustreza potrebam sodobnega človeka - da spremlja tekoče dogodke, permanentno razvija splošno izobraževalno raven, sodeluje v razvoju kulture, spremlja razvoj posameznih strokovnih področij in raven znanstvenih dognanj.

Zato mora biti celotno bogastvo vseh knjižnic v republikah in pokrajinah organizirano tako:

1. da je v skladu s potrebami delavcev v razviti fazi samoupravljanja in s potrebami družbe;
2. da zagotovi enotnost knjižnično-informacijskega sistema preko svojih instrumenotv, ki so zasnovani na samoupravnih sporazumih med vsemi republikami in pokrajinami. S tem bi omogočili vsem, da se v sistem vključijo in ga tudi izrabljajo.

Na podlagi teh stališč si bo Skupnost jugoslovanskih knjižnic prizadevala za uvedbo enotnega knjižnično-informacijskega sistema v okviru naslednjih delovnih nalog.

I. S popisom in analizo vseh tipov knjižnic po enotnih načelih v vseh SR/SAP

- nacionalnih knjižnic
- specialnih in splošnih znanstvenih knjižnic
- visokošolskih knjižnic
- šolskih knjižnic in
- javnih knjižnic

Glede na medrepubliške in pokrajinske sporazume bo popis potekal z enotnimi anketnimi vprašalniki za računalniško obdelavo, ki bo omogočala vse potrebne ispise in analize vseh tipov knjižnic in jih statistično spremljala.

Baza podatkov vseh tipov knjižnic bo ažurna. Po potrebi bodo tiskani tudi vodiči po knjižnicah z območja SR/SAP in za vso Jugoslavijo.

Popis nacionalnih, specialnih, znanstvenih in visokošolskih knjižnic in INDOK enot je zaključen v skladu s potrebami Mednarodne komisije za sistem znanstvenih informacij v Jugoslaviji. Pripravlja se natis vodiča in različne analize.

V teku je popis javnih knjižnic, zatem pa bo opravljen še popis šolskih knjižnic.

Programsko so vse baze podatkov vseh tipov knjižnic med seboj povezane, kar bo omogočilo interaktivno raziskovanje.

II. Identifikacija potencialnih baz podatkov v sistemu SR/SAP

Sistem zajema:

- nacionalne knjižnice
- sistem univerzskih knjižnic
- druge splošnoznanstvene in specialne knjižnice in INDOK enote
- sistem javnih knjižnic
- sistem šolskih knjižnic

Po zaključenem popisu vseh tipov knjižnic in analiz stanja, bo opravljena identifikacija potencialnih baz podatkov v sistemu SR/SAP po tipih knjižnic, znanstvenih in strokovnih vejah in drugo, kar bo omogočilo grupiranje in povezovanje po znanstvenih in strokovnih področjih in boljše koordinacijo dela, koordinacijo nabavne politike, racionalizacijo dela in finančnih sredstev.

III. Obdelava knjižničnega gradiva po enotnih mednarodnih priporočilih z možnostjo stalnega izpopolnjevanja

Sprejem ustreznih samoupravnih sporazumov za uresničevanje nalog v zvezi z obdelavo vseh vrst knjižničnega gradiva.

Do zdaj je bilo doseženo naslednje:

Sprejet je bil samoupravni sporazum o uporabi mednarodnih standardov za bibliografski opis, o centralni katalogizaciji na območju SR/SA in o medsebojni zamenjavi katalognih listkov v SFRJ.

Sporazum predvideva spremljanje enotnega opisa in vsebinske obdelave po UDK za monografske (zaključene) publikacije. V naslednji fazi pa uvajanje ISBD(S) in drugih standardov za vse vrste knjižničnega gradiva, ki bodo sprejeti na mednarodni ravni.

Sporredno s tem bo morala delovati delovna skupina za avtomatizacijo, ki bo spremljala delo delovne skupine IFLA, ki pripravlja "Universal MARC Format (UNIMARC) in zajema naslednje dokumente: monografije, serijske izdaje, neknjižno gradivo, kartografsko gradivo idr.

Da bi racionalizirali delo in finančna sredstva, ki jih vlagamo v obdelavo knjižnega gradiva, se moramo obvezno držati načela UBC, ki pravi, da naj bo vsaka knjižna enota obdelana samo enkrat in da se morata katalogna in bibliografska obdelava poenotiti.

Pri enotni obdelavi gradiva mislimo na obdelavo domačega in tujega knjižničnega gradiva, ki ga imajo knjižnice. Zlasti pomembna je obdelava tujega knjižničnega gradiva zaradi postavljanja enotnih centralnih katalogov. V nadaljnji fazi avtomatiziranega sistema bi bilo prav tako potrebno zagotoviti enkratno obdelavo tuje literature.

IV. Izdelava nacionalnih bibliografij na območju SR/SAP in jugoslovanska nacionalna bibliografija

Enotni listek obdelanega knjižničnega gradiva je namenjen za knjižnične kataloge in za oblikovanje nacionalnih (območnih) bibliografij.

V nadaljnji fazi pa se glede na samoupravne sporazume SR/SAP in s soglasjem vseh udeležencev predvideva prelivanje informacij v skupni center, da bi se na ta način oblikovala jugoslovanska bibliografija. S prehodom na avtomatsko obdelavo se bodo vključile vse SR/SAP kot Jugoslavija v enoten svetovni sistem znanstvenih informacij.

Na ravni Jugoslavije bi sistem funkcioniral kot sistem zbiranja, vodenja in obdelave statističnih podatkov po SR/SAP ter na ravni Jugoslavije po načelu centralizirane decentralizacije. (Vloga in mesto Jugoslovanskega bibliografskega inštituta v sistemu.).

Sistem mora zagotoviti nemoteno in tekoče izhajanje Bibliografije Jugoslavije.

V. Izdelava centralnih katalogov knjižničnega gradiva na območjih SR/SAP in kumulativno na jugoslovanski ravni

Sprejem samoupravnih sporazumov za izdelavo centralnih katalogov domačega in tujega knjižničnega gradiva po enotnih načelih v SR/SAP in medsebojno povezovanje s pomočjo avtomatizacije. V nadaljnji fazi pa povezovanje s tujimi bazami podatkov.

V prvi vrsti zagotoviti avtomatizacijo centralnih katalogov tujih periodičnih izdaj in njihovo tiskanje. Zaradi racionalizacije je potrebno izdelati minimum standarda podatkov za vse vrste publikacij, ki bodo zajete v centralne kataloge.

VI. Izrada sistema - diseminacija informacij

Tu je mišljena:

1. Avtomatizacija izposojevalne službe
 - znotraj večjih knjižnic in
 - medknjižnična izposoja.
2. Selektivna diseminacija informacij (SDI) na podlagi nacionalnih fondov SR/SAP, s čimer je mišljena možnost spremljanja določenega problema ali zahtevka na temelju nacionalnega fonda posamezne nacionalne knjižnice za potrebe uporabnikov. (Npr. V okviru posamezne republike, pokrajine se tekoče spremljajo vsi tiski, ki se tičejo problema "Človek in njegovo okolje".).
3. Vključevanje v specializirane računalniške sisteme po posameznih znanstvenih vejah s podatki iz nacionalnih fondov SR/SAP (v AGRIS - kmetijstvo, INIS - nuklearna znanost ipd.) prek specializiranih nacionalnih centrov v državi. S tem je mišljeno, da se vsaka nacionalna knjižnica SR/SAP z informacijami o ustvarjalnosti s svojega območja vključuje prek jugoslovanskih nacionalnih enot v specializirane mednarodne sisteme. (Kmetijstvo prek Vojvodine, nuklearne vede prek Srbije itd.).
4. Izrada tujih specializiranih sistemov znanstvenih informacij na magnetnih trakovih, ki jih uvažamo v specializirane centre v državi. (AGRIS - kmetijstvo, IFIS - tehnologija prehrane, INIS - nuklearne vede, MEDLARS - medicina, idr.).

Mišljeno je, da bodo vse nacionalne knjižnice SR/SAP kot splošne znanstvene centralne knjižnice svojega območja poleg tradicionalnih tujih virov informacij iz vseh znanstvenih področij, (tiskane tuje nacionalne bibliografije, razni tiskani referatni žurnali, abstrakti, indeksi ipd.) povezane prek terminala z jugoslovanskimi centri za določena znanstvena področja, tako da bi bile te informacije uporabnikom čim širše dostopne.

Na temelju samoupravnih sporazumov vse SR/SAP se v Jugoslavijo že uvažajo magnetni trakovi tujih specializiranih sistemov (kmetijstvo, kemija, elektrotehnika idr.) in desiminirajo uporabnikom. V enotnem sistemu znanstvenih informacij v SFRJ so referalni centri nacionalnih knjižnic tiste enote, ki morajo z medsebojnim povezovanjem omogočiti uporabnikom čim širšo izrabo tujih specializiranih sistemov na magnetnih takovih, ki jih republike in pokrajine uvažajo glede na medsebojne samoupravne sporazume.

5. Menjava podatkov s tujimi knjižnicami.
6. Menjava nacionalnih bibliografij z drugimi nacionalnimi bibliografijami na magnetnih trakovih.
7. Vodenje knjižnične statistike.

Uresničevanje takega delovnega programa zahteva poleg Skupnosti jugoslovanskih nacionalnih knjižnic oziroma nacionalnih knjižnic SR/SAP, sodelovanje knjižničnih strokovnjakov vseh tipov knjižnic v SR/SAP, republiških in pokrajinskih zvez društev bibliotekarjev, kakor tudi drugih strokovnjakov v zvezi z avtomatizacijo ter drugimi problemi, ki se tičejo graditve enotnega knjižnično informacijskega sistema v SFRJ.

NOVI MEDNARODNI STANDARDI ZA OPIS KNJIŽNIČNEGA GRADIVA

Maks Veselko

Standardi za opis knjižničnega gradiva, tudi pri nas običajno imenovani kar z angleško kratico ISBD, so se v sorazmerno kratkem času izredno uspešno uveljavili med knjižničarji vsega sveta. Zamisel zanje se je izoblikovala na sestanku izvedencev v Kopenhavnu 1969 in leta 1974 sta bila izdana prva dva teksta: ISBD(M) za monografske (zaključene) publikacije v prvi standardni izdaji in ISBD(S) za serijske (tekoče) publikacije kot priporočilo mednarodne komisije. Oba sta bila leto kasneje prevedena v slovenščino.

Tu je treba pripomniti, da standardi za opis publikacij nastajajo v treh fazah. Najprej izidejo v obliki priporočila za poskusno uporabo. Na podlagi pripomb, ki jih dajejo delovni skupini velike knjižnice, tekoče nacionalne bibliografije in posamezni strokovnjaki, izide čez čas standardna izdaja, kar pomeni, da je besedilo dokončno in priporočeno vsem uporabnikom. Tretja in zadnja faza je izdelava skrajšanega besedila, ki ga nato mednarodna organizacija za standarde sprejme kot standard in ga objavi s kratico ISO in zaporedno številko.

Vse te tri faze je doslej doživel samo ISBD(M), čeprav kot standard ISO z nekaterimi spremembami, ki jih slovenski prevod še ne vsebuje. Mednarodni standard za opis monografskih publikacij je namreč doživel tolikšen uspeh, da so se takoj izoblikovale v okrilju IFLA delovne skupine za izdelavo standardov še za specialna gradiva. Da pa bi se ti standardi preveč ne razhajali, je bil po dogovoru najpoprej izdelan nekak skupni standard, ki naj bi bil obvezna osnova vsem standardom in ki je dobil ime ISBD(G) (G = general, splošni standard). Ta standard je zato, da bi bil dejansko uporaben kot osnova pri opisu vsega raznovrstnega knjižničnega gradiva, vnesel v opis omenjene spremembe. Te niso bistvene, saj so spremenile le kak simbol, npr. poprejšnji & je zamenjan z +, vnesle so dodatne neobvezne elemente, npr. opis materialne oblike obravnavanega gradiva (plošča, trak, film itd.) ter razširile oziroma podrobneje obdelale kako območje, npr. območje knjižne zbirke ipd.

Z izidom tega standarda je seveda takoj postala potrebna revidirana (druga standardna) izdaja ISBD(M) s prirejenimi določili. Žal je izdaja v založniškem programu IFLA predvidena šele čez nekaj let, kar bo najbrž vneslo določeno zmedo v opise publikacij, če se ne bo IFLA prej uklonila vztrajnim prizadevanjem Eve Verone iz Zagreba, naj to izdajo premakne v svojem programu na prednostno mesto.

Približno ob istem času kot splošni standard je bila izoblikovana in izdana prva standardna izdaja ISBD(S), popravljena na podlagi pripomb k priporočilu iz leta 1974. Spremembe so predvsem v prilagoditvi splošnemu standardu, najpomembnejša pa je ta, da je skupina za izdelavo tega standarda na zahtevo večine knjižničarjev odstopila od značilnega naslova serijske publikacije, predvidenega v priporočilu, in se vrnila k doslej

običajnemu stvarnemu naslovu.

Skupaj s tema dvema standardoma sta bila izdana še dva: ISBD(NBM) (NBM = Non Book Materials, neknjižno gradivo) kot priporočilo in ISBD(CM) (CM = Cartographic Materials, kartografsko gradivo), prav tako kot priporočilo.

V pripravi sta še standarda za stare knjige in za muzikalije in pa seveda že omenjena revizija standarda za monografske publikacije.

Vse standarde, ki so izšli do sedaj, je NUK dobila v angleščini, žal pa sama nima na voljo dovolj sredstev, da bi lahko prevzela stroške za prevajanje in razmnoževanje vseh teh standardov v slovenščino. Odločila se je, da bo za potrebna sredstva zaprosila Raziskovalno skupnost Slovenije, ki ji je omogočila že izdajo prvih dveh prevodov v slovenščino. Ker pa se zaveda, da je vsaj standard za serijske publikacije našim knjižničarjem nujno potreben, je bil sklep njene tiskovne komisije naslednji: kljub nezadostnim sredstvom bo NUK takoj poskrebela za prevod in tiskanje standarda ISBD(S) v prvi standardni izdaji, z upanjem, da ji bodo stroški povrnjeni s strani Raziskovalne skupnosti Slovenije. Ta prevod lahko pričakujemo jeseni 1978.

Če bo RIS pripravljena sodelovati tudi pri izdaji ostalih standardov, bo v začetku naslednjega leta pripravljen še prevod standarda (NBM) za neknjižno gradivo. Z njegovo pomočjo bomo opisovali razne zvočne zapise (plošče, kasete), video zapise (video kasete, plošče), filme in diapozitive, mikro zapise (kasete, fiše), ploščice z mikroskopskimi preparati, strojno čitljive zapise, objekte (diorama, model, planetarij), sestavljenke (komplete za sestavljanje laboratorijskih aparatov ipd.), pa še zapise v Braillovi pisavi, umetniške reprodukcije, grafike, fotografije, slike, razglednice, lepake in posterje, načrte itd. itd. Nekoliko manj pestro gradivo bo zajemal (CM), standard za opis zemljevidov vseh vrst, atlasov, reliefnih modelov, globusov in podobnega gradiva.

Upajmo, da bo našim željam ustrezno in da bomo lahko sledili vsem mednarodnim dogajanjem na tem področju tudi v slovenščini, do takrat pa bodo standardi na ogled v NUK. Seveda pa bo možno preslikavanje na kseroksu.

DOPOLNJENA NAVODILA ZA VODENJE INVENTARNE KNJIGE
ZA KNJIŽNICE

Inventarna knjiga je osnovni knjižnični katalog o zalogi knjig, periodike in drugega knjižničnega gradiva. Knjižnično gradivo vpisujemo po vrstnem redu prejemanja v knjižnico. Vsako knjigoveško enoto (knjigo, del knjige, zvezek knjižne zbirke, letnik časnika ali revije ali enoto neknjižnega gradiva) vpišemo v svojo rubriko, ki je ne smemo več uporabiti za drugo enoto, čeprav je vpisana enota izgubljena ali uničena. Prav tako ne smemo uporabljati za vpis ene enote več rubrik ali jih izpuščati.

Inventarna knjiga ima naslednje rubrike:

1. **INVENTARNA ŠTEVILKA.** Vsaka knjigoveška enota, ki jo prejmemo v knjižnico, dobi svojo inventarno številko (1,2,3, itd.). Tekoče inventarne številke ob koncu leta praviloma ne prekinemo, marveč teče v novem letu dalje, le zelo velike knjižnice lahko začenjajo vsako leto z novo inventarno knjigo in inventarno številko 1. Knjižnica, ki vsako leto zaključuje inventarno knjigo, doda tekoči inventarni številki tudi letnico vpisa, (1/1977, 2/1977, 3/1977 itd.). Inventarno številko vpišemo s kopirnim svinčnikom pod štampljko knjižnice na hrbtni strani naslovnega lista.
2. **DATUM PREJEMA IN VPISA.** V prvo rubriko vpišemo datum, ko je knjižnica knjigo prejela, v drugo datum vpisa v inventarno knjigo.
3. **OPIS ENOTE.** Za vpis v inventarno knjigo uporabljamo skrajšani bibliografski opis, kakor ga določa mednarodni standard. Glavne sestavine skrajšanega bibliografskega opisa so v naslednjem zaporedju, priimek avtorja, začetnica avtorjevega imena, stvarni naslov (brez podnaslovov), izdaja, impresum (okrajšava kraja in letnica izdaje), oznaka za transliteracijo, knjižna zbirka in štetje, del.

Primeri:

Rostohar, M.: Osnove socialne psihologije. - Lj, 1965. - (Kosmos ; 20)

Ilić, V.: Pesme. - 2.izd. - Bg, 1962. - cir.

Jelenc, Z. & J.Svetina: Zelo bister učenec. - Lj, 1975

Aubry, C.: Bela in Sebastijan. - Lj, 1976. -
(Knjižnica Sinjega galeba ; 196). - 1 : Zavetišče
Velikega Bauja

Aubry, C.: Bela in Sebastijan. - Lj, 1975. -
(Knjižnica Sinjega galeba ; 197). - 2 : Tajni dokument

4. **SIGNATURA.** Signatura je oznaka, ki pove, kje stoji knjiga na knjižni polici ali v knjižnem skladišču. Pri najenostavnejšem določanju signatur lahko postane inventarna številka hkrati tudi signatura. Pri pultnem sistemu se signatura določa glede na razvrstitev knjig po njihovem formatu, pri prostem pristopu pa signatur ni, lahko pa v to rubriko po potrebi vpišemo glavni vrstilec UDK, po katerem je knjiga uvrščena v polico.
5. **NAČIN NABAVE.** Način nabave označimo v rubriki z N (nakup), z D (dar), z Z (zamenjava) ali z O (obvezni primerek).
6. **DOBAVITELJ.** Pri nakupih je dobavitelj posameznik, ustanova ali knjigarna, od katere smo knjigo kupili; pri darovih je dobavitelj darovalec, ustanova ali posameznik, ki je knjigo daroval; pri zamenjavah pa ustanova ali posameznik, s katerim smo knjigo zamenjali, pri obveznem primerku pa tiskarna ali izdajatelj, kot to določa zakon o obveznih primerkih. V rubriko vpišemo ime in naslov dobavitelja; če smo knjigo kupili, tudi številko in datum računa. Na račun vpišemo inventarno številko, pod katero je knjiga vpisana v inventarno knjigo.
7. **CENA.** Ceno upoštevamo samo pri nakupih in jo prepisemo iz računa za vsako knjigo posebej, le pri knjigah v več delih vpišemo skupno ceno. Pri subskripcijskih nakupih upoštevamo ceno v prednaročilu, inventarne številke pa vpišemo v račune subskripcijskih naročil ob prejemu knjig.
8. **OPOMBA.** Rubrika, ki je razdeljena na dva dela, je namenjena različnim opombam. V prvi del lahko vpišemo npr. stroko, jezik ali lokacijo knjige. Drugi del rubrike pa je namenjen beležkam, da je knjiga uničena, izločena ipd.

IZKUŠNJE O DELU LJUBLJANSKE BIBLIOBUSNE MREŽE

Nika Pugelj

Zamisel in priprava za ljubljansko bibliobusno mrežo je bila izpeljana po konceptu "Dolgoročnega načrta razvoja splošno-izobraževalnega knjižničarstva v Ljubljani" leta 1972, ki ga je zastavila matična služba za Ljubljano-Center s pomočjo drugih matičnih služb splošnoizobraževalnega knjižničarstva ljubljanskih občin. Ta načrt je bil sprejet in potrjen januarja 1973 leta na skupščini Ljubljanske kulturne skupnosti. Na osnovi tega verificiranega načrta in zbranega gradiva smo pristopili k delu in izbrali ter predvideli posamezna postajališča bodoče ljubljanske bibliobusne mreže.

Zbranih je bilo veliko podatkov na temelju različnih statističnih pregledov, anket, ki so jih izpolnjevale krajevne skupnosti, podatkov obstoječih knjižnic, skupščin občin in drugega gradiva. Vse to je predstavljalo pomembno okvirno gradivo in pomoč za določitev posameznih postajališč. Pri tem smo upoštevali razne faktorje, kot na primer število prebivalcev v posameznem kraju, oddaljenost od širših središč kulture, bližino splošnoizobraževalne knjižnice ali izposojevališča, bližino šole in ne nazadnje so bile odločujoče pri izbiri tudi prometne razmere, predvsem pa smo se ogibali krajev, ki so bili po dolgoročnem načrtu določeni, da se tam ustanovijo stalne knjižnice oziroma izposojevališča.

Ob takem ugotavljanju objektivnih potreb po knjigi in pogojev za sanacijo smo izbrali okoli 30 naselij in vasi v štirih ljubljanskih občinah, ki do tedaj niso bile oskrbovane s knjigo ali je v preteklosti to zamrlo.

Naslednja etapa dela ob organizaciji začetka delovanja potujoče knjižnice - poleg nakupa vozila v Mariboru pri tovarni TAM in poleg sistematičnega nakupa knjig in opreme knjižnega sklada in zagotovitve stalnega in rednega prirasta knjig - je bila temeljita pismena in osebna povezava s terenom. V vseh izbranih krajih smo navezali stike z družbenopolitičnimi dejavniki, najprej z daljšimi informativnimi dopisi o namenu našega dela, ki vključuje med drugim tudi prizadevanja za zgladitev prevelikih razlik med mestom in njegovim obrobjem. Pozneje smo krajevnim skupnostim razposlali vprašalnike, s pomočjo katerih smo lahko okvirno določili glavne obrise delovanja potujoče knjižnice. Vprašalniki so vsebovali naslednje točke:

- kje v kraju naj bo prostor za postanek,
- kateri dan v tednu bi bil najprimernejši za obisk bibliobusa,
- kateri čas bi bil najprimernejši: alternativa popoldne-dopolodne,
- kje bi se lahko priključili na električno omrežje zaradi razsvetljave,
- naj nam krajevna skupnost navede priimek in ime ter naslov osebe, ki so jo zadolžili za sodelovanje z nami in ki bo pomagala izvesti propagando za obisk potujoče knjižnice ter bo v bodoče posredovala želje in zahteve bralcev,
- naj nam krajevna skupnost v odgovoru navede tudi druge želje in potrebe, ki so povezane z našo dejavnostjo.

S temi vprašalniki smo dejansko zadolžili krajevne skupnosti in druge družbeno politične organizacije na terenu, da nas propagandno, organizacijsko in moralno podprejo ter poudarili, da so tudi oni nosilci akcije in da je tudi od njihovega sodelovanja odvisen naš uspeh dela.

Pred dejanskim pričetkom delovanja potujoče knjižnice, jeseni leta 1974 smo vse izbrane kraje tudi osebno obiskali in se še enkrat skupno s krajevnimi skupnostmi in drugimi družbeno političnimi organizacijami dogovorili o vseh podrobnostih glede delovanja knjižnice. Ogledali smo si primernost prostorov za postanek, cestne razmere do posameznih krajev in podobno. Z vodstvi krajevnih skupnosti smo se dogovorili o njihovih obveznostih, obiskali vodstva šol, ki naj bi tudi pomagala pri obveščanju o prihodu bibliobusa.

Ob tej priložnosti smo za nekaj krajev ugotovili, da so za bibliobus nedostopni in bodo lahko prišli v poštev šele ob nakupu manjšega vozila, ki bi jih oskrboval s knjižno zalogo.

Med temi pospešenimi pripravami smo se pogovorili tudi s strokovno službo pri Viatorju, kjer so nam svetovali ustrezno razporeditev prevozov glede na geografske značilnosti področij, medsebojno oddaljenost, časovno razdaljo v vožnji med kraji, pogoje cestne povezave, potekanje ur ipd. Ogledali smo si tudi delovanje potujoče knjižnice v Kopru, ki je prva pričela s tovrstnim delom v Sloveniji. Z njimi smo se udeležili enodnevnega potovanja po terenu, tako da smo obiskali 20 krajev in si na ta način že pridobili nekaj izkušenj in informacij o našem bodočem delu.

Po vseh teh zbranih podatkih in kontaktih nam je preostalo le še to, da smo določili dokončni urnik naših potovanj. Z manjšimi popravki, ki so bila odraz zahtev terena, prvotna shema terenskega dela velja še danes in je takale:

Obiskujemo 34 krajev v štirih ljubljanskih občinah, ki so razdeljeni v 12 tur. V eni turi obiščemo največ 3 kraje, čas postanka traja od ene ure do ure in pol, odvisno od številčnosti bralcev. Vsak kraj obiskujemo na štiri tedne, v popoldanskem času razen ene sobote in ene nedelje, ko kraje obiščemo dopoldne. V tem štiritedenskem intervalu in določanju terenskega dela smo sledili zahtevam in željam prebivalcev krajev, ki jih obiskujemo.

Pred prvim prihodom bibliobusa v kraje postanka smo vsem krajevnim skupnostim in šolam razposlali lepake in drugo informacijsko gradivo pa tudi plakate o našem prihodu. Šole so posredovale lepake in obvestila otrokom, ki so jih razdelili staršem, krajevna skupnost pa je lepake razdelila širšemu številu krajanov.

Prvi obisk na terenu je pokazal, da je bila obveščенost dobra ter da so se nam vse priprave bogato obrstovale, saj smo že v prvem krogu imeli 600 vpisanih članov in izposojenih 1900 knjig.

Pri kadrovski zasedbi vodja-bibliotekar, 2 višja knjižničarja in voznik poteka delo na našem oddelku zdaj že tretje leto. Rada bi navedla nekaj statističnih podatkov, ki jih redno beležimo. To so podatki o številu in strukturi bralcev, izposoji,

o številu in strukturi izposojenih knjig, o starostni strukturi bralcev in o željah bralcev.

Delovanje potujoče knjižnice je v treh mesecih delovanja v letu 1974 bilo takole:

- nakupili smo 3500 knjig, od tega 30 % poljudnoznanstvenih,
- bralcev smo imeli 930, od tega 431 moških in 489 žensk,
- obiska je bilo 2112, od tega 1660 mladine do 15 let, mladine od 15 do 20 let 169 in odraslih od 20 do 60 let 253 ter starejših od 60 let le 30,
- izposojenih knjig je bilo 5805, od tega smo izposodili mladinske literature 1718 knjig in leposlovja 3061, ostalo pa je bila poljudnoznanstvena literatura.

V letu 1975 smo:

- nakupili 4035 knjig, od tega 30 % poljudnoznanstvenih,
- bralcev smo imeli skupaj 1269, od tega 635 moških in 634 žensk,
- obiska je bilo 7342, od tega mladine do 15 let 5682, mladine od 15 do 20 let 642, odraslih od 20 do 60 let 896, nad 60 let pa 122,
- izposojenih knjig je bilo 23.510, od tega smo izposodili mladinske literature 11.053 enot, leposlovja 8.069, ostalo pa je odpadlo na poljudnoznanstveno literaturo.

V letu 1976 smo:

- nakupili 1778 knjig, skupno število knjig pa je bilo do 31.12.1976 9313 knjig,
- bralcev smo imeli 1425, od tega 595 moških in 830 žensk,
- obiska je bilo 8678, od tega mladine do 15 let 6.655 in mladine od 15 do 20 let 953, odraslih od 20 do 60 let 874, nad 60 let pa 196,
- izposojenih knjig je bilo 30.145 enot, od tega 14.694 mladinske literature in 11.015 leposlovja, ostalo je odpadlo na poljudnoznanstveno literaturo.

Bralci imajo do knjig prost pristop, knjige so razporejene ob straneh vozila na policah, izbor gradiva je velik in raznovrsten, saj bibliobus lahko sprejme na police od 2500 do 3000 knjig, nadaljnjih 1000 pa je mogoče spraviti v posebne skladiščne prostore vozila. Na ta način je možno stalno obračanje gradiva glede na povpraševanje, vodimo pa tudi kartoteko desiderata, tako da dopolnjujemo našo zalogo s pomočjo medknjižnične izposoje.

Ob tem je treba poudariti, da vrednost investicije ni bila dosti večja kot bi veljala oprema in vzdrževanje ene same srednjevelike knjižnice, ki še zdaleč ne bi mogla pokrivati tolikšno območje in število prebivalstva kot to uspeva bibliobusu. Beveda pa je razumljivo, da je vodenje in delovanje bibliobusne službe zahtevnejše od vodenja in delovanja rednega knjižničnega izposojevališča.

Delovanje potujoče knjižnice poteka po poslovniku, ki določa, da je

- izposoja je brezplačna;
- da si član knjižnice lahko izposodi leposlovne knjige za 4 tedne in poljudnoznanstvene za 8 tednov (izposojevalno dobo tudi ustrezno podaljšamo);
- kraje obiskujemo na štiri tedne, vedno na isti dan in na isto uro;
- člani potujoče knjižnice prejmejo ob vsakem obisku obvestilo z datumom prihodnjega obiska, prejmejo pa tudi obvestila o našem prihodu za 6 mesecev vnaprej;
- v vsakem kraju obešamo plakate z navedbo prihodnjega obiska bibliobusa;
- knjige, ki jih nimamo na zalogi, bralec lahko naroči in mu jih z medknjižnično izposajo skušamo priskrbeti;
- če član knjig ne vrne pravočasno, je dolžan plačati stroške terjatve, tretji opomin pošiljamo s povratnico;
- zamudnik lahko knjige vrne tudi po pošti na naslov Delavske knjižnice;
- v težjih primerih zamudnike opominjamo prek odvetnice in knjige ali odgovarjajočo odškodnino izterjamo z uradno zahtevo sodišča (v najtežjih primerih denar izterjamo tudi z rubežem).

Bibliobusni oddelek je samostojna enota in vodi vso potrebno statistično evidenco, sestavlja letna delovna in statistična poročila, nabavlja knjige, vodi vse administrativne postopke ob delu na terenu, informacijsko dejavnost, medknjižnično izposajo, knjižni sklad prilagaja zanimanju bralcev, vodi in ureja stvarni, abecedni in naslovni katalog (naslovni katalog se nahaja v bibliobusu), samostojno katalogizira in inventarizira ter delno opremlja knjige.

Oddelek pa opravlja tudi tele naloge:

- razširja bralno kulturo na terenu,
- proučuje pripravljenost razmer na terenu za druge oblike knjižnične aktivnosti,
- daje pobude in poroča matičnim knjižnicam posameznih ljubljanskih občin o potrebah po krajevni knjižnici,
- predlaga razširitve delovanja in daje pobude za povečanje, izboljšanje in racionalizacijo dela,
- navezuje stike in izmenjava izkušnje z drugimi bibliobusnimi službami v Sloveniji, da bi tako vsaj delno poenotili naše delovanje z drugimi bibliobusnimi službami v Sloveniji.

Urnike naših obiskov objavljamo v javnih občilih (v dnevnem časopisju), v načrtu pa imamo tudi obveščanje o naših prihodih v kraje postanka prek radia.

Pripravljamo pa tudi članke o našem delu, ki jih objavljamo v občinskih glasilih.

Omenim naj tudi, da je pri našem delu precej opazen vpliv letnih časov, zato je spomladi in poleti število obiskov zmanjšano, v jesenskem in zimskem času pa je bralcev veliko več. Populacijska struktura krajev, ki jih obiskujemo, kaže na izrazito delavsko-kmečko prebivalce, kar tudi pogojuje te opazne spremembe v številu obiska po letnih časih. Zaradi tega ni-

hanja v številu obiskov smo uvedli v naš urnik dela poletni enomesečni odmor, ki je namenjen intenzivnejšemu delu v oddelku, saj ga čez sezono ni vedno možno v celoti opraviti. Poletna prekinitev obiskov na terenu je namenjena tudi raznim temeljitejšim popravilom vozila, pa seveda tudi letnim dopustom delavcev oddelka.

Iz prej navedenih statističnih podatkov o dosedanjem delovanju našega oddelka je jasno viden močan obisk šolske, predvsem osnovnošolske mladine, ki so naši glavni obiskovalci.

Poleg branja za zabavo in širjenja obzorja, nudimo po naših možnostih učencem predvsem knjige za obvezno čtivo, skušamo pa jim posredovati tudi druge knjige, ki jih potrebujejo ob šolanju, torej prevzemamo nekatere naloge pomanjkljivo založenih šolskih knjižnic, kar pa ni namen bibliobusne službe. S sanacijo in razvojem šolskih knjižnic bi se izboljšala tudi starostna struktura članstva v potujoči knjižnici v prid odraslih bralcev, kar na vsak način želimo doseči.

Zanimanje prebivalstva za obiske bibliobusa je veliko, saj skoraj ne zapustimo kraja, ne da bi se vpisali novi bralci. Zato se tudi odpirajo nekateri novi problemi. V krajih, kjer imamo vpisanih več kot 80 rednih članov, je normalno delo dokaj otežkočeno, čeprav podaljšamo obisk na uro in pol. V takih postajališčih vse kaže na to, da bi kraj potreboval krajevno knjižnico, saj bibliobus v svoji zasnovi ne more pokrivati številčno tako močno zastopanih postajališč. Takih krajev ne moremo zadovoljivo oskrbovati niti s knjižnim sklodom niti ne zadoštujejo naši prihodi na štiri tedne. V takih primerih nastopamo kot indikatorji krajevnih potreb po knjižnici ali izposojevališču.

Po določenem času se je pokazalo, da so nekatere krajevne skupnosti premalo poznale razmere in želje krajanov v svojem kraju ko so nam priporočile dan obiska. Nekateri kraje smo obiskovali ob sobotah dopoldne, pa se je pokazalo, da je bil tedaj obisk slab, ko pa smo premaknili čas postanka na sredo popoldne, tako kot so predlagali bralci sami, se je obisk dvignil. Podobno je bilo v nekem drugem kraju, ki smo ga obiskovali ob nedeljah dopoldne kot je predlagala krajevna skupnost, pa se je obisk močno dvignil, ko smo kraj začeli obiskovati med tednom popoldne. Nasprotno pa smo dosegli v nekem drugem kraju večji obisk, ko smo ga pričeli obiskovati namesto med tednom ob nedeljah dopoldne.

Večkrat se pojavlja tudi težava zaradi nekvalitetne izdelave vozila, ki je mnogokrat zaradi najrazličnejših nenadnih in nepredvidenih okvar nesposobno za na pot ali pa se celo zgodi, da se pokvari med samim obiskom kraja, bodisi med vožnjo ali v kraju samem.

V primeru, ko se vozilo pokvari in ni sposobno za na pot, bralce, če je le mogoče, obvestimo pravočasno o spremembi prihoda. Dan prihoda prestavimo na najbližji možni rok. Razumljivo pa je, da izostanki in premeščanja stalno določenega dneva obiska ne delujejo pozitivno na naše bralce, saj želimo, da bi krajan čutili, da smo njihova stalna knjižnica.

PRI NARODNI IN UNIVERZITETNI KNJIŽNICI LAHKO NAROČITE

- ABECEDNI imenski katalog. Ljubljana 1967. (25 din)
- BAJEC, J.: Slovenski časniki in časopisi 1937-1945.
Ljubljana 1973. (100 din)
- BULOVEC, Š.: Bibliografija slovenskih bibliografij 1561-1973.
Ljubljana 1976. (100 din)
- ISBD(M): Mednarodni standardni bibliografski opis monografskih publikacij.- 1. standardna izdaja. Ljubljana 1975. (20 din)
- ISBD(S): Mednarodni standardni bibliografski opis serij.
Ljubljana 1975. (20 din)
- KATALOG rokopisov Narodne in univerzitetne knjižnice.
Ljubljana 1975, 1976, 1977. (100 din)
- LOGAR, J.: Uvod v bibliografijo. Ljubljana 1970. (50 din)
- NOVOSTI UDK s področja družbenih ved. Ljubljana 1977. (50 din)
- OBVESTILA republiške matične službe. (brezplačno)
- SEZNAM tujih periodičnih publikacij, ki jih v letu 1977 prejema-
majo knjižnice visokošolskih zavodov v Sloveniji. Ljubljana
1977. (150 din)
- SEZNAM tujih periodik, ki jih prejemaajo knjižnice v Sloveniji.
Ljubljana 1962. (11 din)
- SLOVENSKA bibliografija za leto 1949 (1,50 din), 1950 (5,15 din),
1954 (15 din), 1955 (13 din), 1956 (30 din), 1957 (45 din),
1958 (30 din), 1959 (24 din), 1960 (32 din), 1961 (32 din),
1962 (32 din), 1963 (32 din), 1964 (32 din), 1965 (36 din),
1966 (44 din), 1967 (44 din), 1968 (80 din), 1969 (180 din),
1970 (180 din), 1971 (200 din), 1972 (250 din)
- STANDARDI za javne knjižnice. Ljubljana 1975. (20 din)
- VODIČ po knjižnicah slovenskih univerz. Ljubljana 1976. (5 din)
- VRANČIČ, R.: Uporaba knjižničnega gradiva in informacijska
služba v knjižnicah. Ljubljana 1969. (15 din)
- ZBORNIK Narodne in univerzitetne knjižnice. Ljubljana 1974.
(40 din)

Izdala, založila in razmnožila kot interno publikacijo
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana, Turjaška 1.
Uredila Ančka Korže-Strajnar. - odgovarja dr. Branko Berčič.
Naklada 300 izvodov.